

9. Резолюции Первого Всесоюзного Учительского Съезда // Нар. просвещение. – 1925. – № 2. – С. 169–186.
10. Рубинштейн М.М. Психология, педагогика и гигиена юности / М. М. Рубинштейн, В. Е. Игнатъев. – М., 1926. – 264 с.

Кравченко Т. В.

*ПРАКТИЧЕСКАЯ РЕАЛИЗАЦИЯ ЗАДАЧ ПОЛОВОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ
В 20-30 ГГ. XX ВЕКА*

В статье рассмотрена деятельность школы и общественности в решении задач полового воспитания школьников в 20-30 гг. XX века. Автор осветила подходы к половому воспитанию молодежи в школьных учебных программах и детском коммунистическом движении.

Ключевые слова: школа, половое воспитание школьников, гигиенические навыки, пионерское движение.

Kravchenko T.V.

*SEXUAL EDUCATION'S OF SCHOOLCHILDREN PRACTICAL REALIZATION
IN 20-30 YY OF XX CENTURY*

In the article is considered activity of school and public in the decision sexual education's of schoolchildren tasks in 20-30 XX of century. Author is lighted up approaches to sexual education of young people in school tutorials and child's communist organization.

Key words: school, sexual education of schoolchildren, hygienically skills, pioneer organization.

УДК 37.017.92

Невмержицька О.В.

***РОЗВИТОК ЦІННІСНИХ ІДЕЙ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ОСВІТНЬОМУ
ПРОСТОРІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.***

У статті проаналізовано педагогічні цінності, актуальні для вітчизняного освітнього простору першої половини ХІХ ст. Доведено, що на Лівобережжі їх розвиток відбувався у контексті офіційної освітньої політики, що базувалася на принципах “самодержавності, православ’я та народності”. На Правобережжі освітні ідеали обґрунтовувалися як у працях українських, так і польських діячів, які працювали на цих землях.

Ключові слова: цінності, ціннісні ідеї, освіта, освітній простір.

Сучасні педагогічні реалії актуалізують дослідження проблеми ціннісних пріоритетів Українського суспільства. З одного боку, освіта надзвичайно чутлива до суспільних цінностей, а з іншого, – покликана формувати ціннісні орієнтації кожної особистості. Вона повинна бути готовою функціонувати в аксіосфері сучасного суспільства, але водночас, – працювати на перспективу, прищеплювати підростаючій особистості ті вартості, які допоможуть їй жити, працювати та творити майбутнє своєї Батьківщини.

У різні епохи у суспільствах домінували різні системи вартостей, що було пов’язано з впливом філософських, політичних систем, релігії тощо. Їх зміна уможливорює простежити еволюцію аксіологічних ідей та окреслити перспективи їхнього розвитку. Крім того, дослідження історичного розвитку ціннісних систем дає змогу також виокремити з минулого досвіду ті важливі ідеї, які можуть залишатися актуальними та важливими для сучасної педагогіки.

Ціннісні засади вітчизняної освіти стали предметом досліджень І. Беха, О. Вишневського, В. Галузинського, М. Євтуха, П. Ігнатенка, І. Зязюна, К. Корсака,

В. Кременя, Ю. Мальованого, С. Ніколаєнка, В. Огнев'юка, В. Скотного, О. Сухомлинської, Т. Ткачової, А. Ярошенко та ін. Звертаючись до спадщини минулого, ці дослідники зробили спробу окреслити ціннісні орієнтири сучасної української освіти, обґрунтувати засади, на яких має будуватися освітньо-виховний процес у сучасних освітніх інституціях.

Мета статті полягає у розкритті ціннісних пріоритетів вітчизняного освітнього простору першої половини ХІХ ст.

Протягом ХІХ ст. українські етнічні землі входили до складу Російської та Австрійської імперій, а їх населення постійно відчувало на собі асиміляційні впливи титульних націй. Ліберальні реформи Олександра І, якими ознаменувався початок століття, були нетривалими, і вже царювання Миколи І (1825 – 1855) набуло репресивного характеру. У шкільництві було запроваджено поліційний нагляд, університети втратили свою автономність, компетенції університетських рад було обмежено. В Австрійській імперії функціонувала система шкільництва, започаткована Марією Терезією у 1774 р., спрямована на германізацію народів, які населяли багатонаціональну державу.

Та все ж цей період характеризується й позитивним зрушеннями в освіті, щоправда стосувалися вони навчальних закладів, які функціонували на етнічних українських землях, та все ж були репрезентантами чужинського шкільництва: на початку ХІХ ст. було створено кафедру педагогіки у Львівському університеті, на цей період припадає плідна діяльність Кременецького ліцею, заснування Ніжинської гімназії вищих наук князя Безбородька, Одеського Рішельєвського Ліцею – навчальних закладів університетського типу, а також Харківського та Київського університетів.

У цьому контексті поняття “вітчизняного освітнього простору першої половини ХІХ ст.” є досить цікавим. Насамперед, спробуємо визначити поняття “освітній простір”. У вузькому значенні ним можна означити сукупність навчальних закладів, що функціонують на певній території. О. Марченко подає більш розгорнуте тлумачення цього терміна. На формальному рівні дослідниця розглядає його у таких вимірах: територіально-предметному, що формується із множинності освітніх систем різного рівня організації; суб'єктному – охоплює знання, поняття, особистісні смисли, горизонти життя і культури, відкриті й освоєні самою людиною; знаково-символічному як комплексі описових схем різного рівня, що регламентують норми та правила взаємодії соціальних суб'єктів у просторі освіти [1].

Отже, освітній простір охоплює не лише мережу освітніх закладів, але й педагогічні ідеї та теорії створені чи поширені на певній території у певний час. Перша половина ХІХ ст., як уже зазначалося, характеризується тим, що етнічні українські землі входили до складу різних держав. Відтак на етнічних українських землях функціонували російські, польські, румунські тощо заклади освіти, тут творили педагогічні праці як українці, так і представники інших націй. Тому вважаємо, що вітчизняний освітній простір охоплює всі освітні заклади, що діяли на етнічних українських територіях, а також твори вчених-педагогів, які генетично або територіально були пов'язані з цими землями.

На Лівобережній Україні початку ХІХ ст. українські педагоги працювали здебільшого в руслі російської ідеологемі. За твердженням О. Сухомлинської, характерною рисою їх мислення стало висунення на чільне місце православ'я як доміанти духовного життя та основи шкільної освіти, при цьому “ідеали церковного православ'я стали ідеалами моральності, освіта асоціювалася з абсолютистським управлінням та ідеєю підкорення авторитетам, народність була адекватна патріархальності з ідеалізацією простого життя [2, с. 256].

Тогочасна педагогічна думка презентована поглядами першого міністра освіти російської імперії П.В. Завадовського – вихідця з бідної козацької родини, В.Н. Каразіна – засновника Харківського університету, І.Ф. Тимківського – педагога та освітнього діяча, М.О. Максимовича – першого ректора Київського університету та ін. Варто зазначити, що усі вони стояли на позиції, що лише добра освіта й виховання можуть посприяти не лише розвитку кожної особистості, але й суспільному прогресу. Надаючи великого значення моральному вихованню, його здійснення вбачали шляхами у прилучення дітей та молоді до

релігійних цінностей. Зокрема, М. Максимович був переконаний, що освіта – це дар Всевишнього: “просвѣщеніє къ человеку сначала приходитъ *извнѣ и свыше...*”. Людина спочатку виховується на готовому досвіді для того, щоб у майбутньому розкрилася власна, творча діяльність душі, і особистість почала жити самобутнім життям – більш чи менш плідним для людства [3, с. 26]. Наголошували вчені також на важливості формування такої риси характеру, як патріотизм, що ототожнювалося з відданістю Батьківщині та Цареві.

Значний внесок у розвиток російської педагогічної думки зробили вихідці із Закарпаття І. Орлай – директор Ніжинської гімназії вищих наук, П. Лодій – декан філософсько-юридичного факультету Петербурзького університету, М. Балудянський – ректор Петербурзького університету, В. Кукольник – викладач філософії та права Петербурзького університету та ін.

П. Лодій трактував педагогіку частиною філософії, наукою “о воспитаніи и наставленіи челоѡка” [4, с. 8]. У праці “Логическія наставленія руководствующія Къ познанію и различенію истиннаго отъ ложнаго” він окреслив чесноти, які становлять благо кожної людини, зокрема, моральність, благочинність, законслухняність, та дають можливість досягнути спокою духу і благополуччя [4, с. 12]. На думку вченого, головним правилом, яке має керувати людиною у її пізнанні і вчинках, є таке: будь дбайливим у пізнанні всього того, що розум твій пізнати може, і застосовуй все тобою пізнане для тієї мети, щоб ти став морально доброю, добродійною, а отже, гідною благополуччя істотою [4, с. 13].

На засадах просвітницької ідеології будував свою діяльність І. Орлай. Він сповідував цінності рівноправності у здобутті освіти усіма дітьми, незалежно від походження, виховного навчання, лібералізації у викладанні низки дисциплін, зокрема, філософії, релігійності та гуманності. Закликав до пріоритетного вивчення рідної мови, вважаючи, що вона втілює громадські ідеали народу. Як зазначили Л. Пироженко та В. Тригубенко, мету виховання І. Орлай убачав у підготовці освічених патріотів, які у стосунках між людьми виявляють високі моральні засади та гуманізм [5, с. 235].

В. Кукольник, готуючи для студентів підручник з російського цивільного права, звернув особливу увагу на права та обов’язки батьків, дітей, а також опікунів малолітніх сиріт. Зазначимо, що, згідно з законодавством, батьки вважалися повноправними власниками дітей та мали змогу розпоряджатися їхнім життям на власний розсуд. Діти ж мали бути слухняними, висловлювати щиросердну пошану, покору та любов, терпляче зносити батьківські повчання, а у випадку необхідності – утримувати батьків [6, с. 65 – 68].

На Правобережжі до 1831 р. здійснювалася полонізація українського населення, викликана намаганням Олександра І знайти у польській шляхті союзників. Впливовою особою того часу став Адам Чарторийський, який разом з Северином Потоцьким входив до складу Шкільної Комісії, яка діяла при новоствореному Міністерстві освіти. Безпосередньо з українськими землями була пов’язана діяльність ще двох відомих поляків – Тадеуша Чацького та Гуго Коллонтая, які у 1805 р. долучилися до відкриття Волинської гімназії, на базі якої постав Кременецький ліцей, а у 1834 р. – Київський університет св. Володимира.

Варто зазначити, що на початку ХІХ ст. на польську педагогіку великий вплив мали ідеї німецьких педагогів, зокрема неогуманістів. Відтак гуманістичні мотиви були притаманні поглядам й фундаторів Волинської гімназії. Вважаючи, що “освіта молоді – це майбутнє народу”, Т. Чацький заснував гімназію, рівень навчання у якій був вищим, за рівень середніх шкіл, та все ж поступався університетському. Польський вчений Юзеф Стемлер називав її ідеалом школи і визначним осередком польської культури, що оберігає південно-східні землі від “гангрени русифікації” [7, с. 4]. Принагідно зазначимо, що історія Волинської гімназії (згодом Кременецького ліцею), життєвий шлях Т. Чацького стали предметом досліджень низки інших істориків, зокрема П. Хмельовського [8], П. Брила [9], М. Ролле [10; 11]. Всі вони акцентують вагому роль цього начального закладу для польського шкільництва. Проте, на жаль, жоден з авторів не розглянув його діяльність у контексті географічного розташування та міжнаціональних зв’язків, які мусили бути,

оскільки заклад розташовувався на етнічних українських землях, які на той час входили до складу Російської імперії.

Мету діяльності гімназії Т. Чацький убачав у вихованні та практичній підготовці молоді, або, як зазначав П. Хмельовський, у застосуванні шкільної науки до практики життя, створенні з неї засобу до забезпечення краю корисних у кожному фахові людей [8, с. 14].

Сам Т. Чацький не був педагогом, не витворив стрункої педагогічної системи, проте висловив низку ідей, прогресивних для його часу. Серед ціннісних засад, на яких має будуватися освіта, на його думку, провідне місце повинні займати релігійність та моральність, філантропізм, гуманізм, пріоритет рідної мови у навчанні, любов та готовність до праці, самоосвіта, громадське виховання, готовність до вибору, відповідальність за нього. Великого значення надавав також освіті жінок – майбутніх матерів, покликаних виховувати гідних синів.

Найпершою зі цнот уважав релігійність, не менш важливою – моральність, причому, на його думку, всі шкільні предмети (зокрема, історія, право, політична економія тощо), катехизм, курс проповідей, щорічні реколекції мають виступати засобом формування моральної свідомості учнів. Кожен вихованець повинен відчувати потребу самовдосконалення, прагнення до самоопанування, “удосконалення серця та розширення панування розуму” [12]. Наголошував на важливості рідної мови у навчанні, оскільки добру освіту можна отримати лише нею. Був переконаний, що в умовах домашнього виховання часто зростають освічені егоїсти. Тому схвалював перебування дітей у публічних школах [8, с. 42 – 63].

Прогресивним кроком діяча було заснування учнівського суду, до складу якого входили по одному слухачеві з кожного з вищих курсів (їх вибирали з-поміж себе самі учні) та голова. Саме вони визначали покарання за провини для старших учнів. У статуті цього суду, розробленому Т. Чацьким, було чітко розписано можливі провини та запропоновано покарання, співвідносно до тяжкості вчиненого. Як зазначав Г. Коллонтай, в основі заснування учнівського суду лежала низка міркувань, зокрема, 1) намагання запобігти різним покаранням, які мали місце в школах, але не могли бути застосованими до старших учнів та 2) щоб сформувані у молоді усвідомлення, що мусять підкорятися тим урядникам, яких самі собі вибрали [13, с. 32]. Очевидно, що в умовах лібералізації суспільного життя, які запроваджено з приходом на престол Олександра I, з одного боку, та намаганнями поляків здобути власну державу, з іншого, завдання підготовки молоді до участі в суспільному житті було надзвичайно важливим, і Волинська гімназія намагалася можливими способами його розв’язувати.

Гуманізм Т. Чацького проявився також у його ставленні до фізичних покарань молодших школярів, які радив застосовувати якомога рідше. Він наголошував на тому, що учні часто наслідують вихователів, відтак, відчуваючи суворе ставлення до себе, самі стають суворими. Якщо ж учень у школі відчуває розум, серце й справедливість (що в координатах сучасної педагогічної теорії можемо означити цінностями діяльності вчителя) – виявлятиме їх у своєму житті [8, с. 57; 7, с. 55].

Т. Чацького турбувала відсутність систематичної освіти жінок. У промові на честь відкриття Волинської гімназії він, зокрема, зазначив, що, поділяючи з чоловіками суспільне життя, жінки (а саме вони вводять дітей до світу релігії, моральності, науки) повинні мати такий самий доступ і до освіти [14; 8, с. 42].

Підсумовуючи виховну діяльність Т. Чацького, П. Хмельовський зазначав, що діяч намагався, щоб у його школі завжди було те, чого вимагав поступ науки і потреба краю. Хотів, аби гімназія виконувала подвійне завдання: виховання й навчання; прагнув, щоб вихованець гімназії став цнотливим, світлим і корисним громадянином та добрим товаришем, щоб відчував себе членом великого колективу, в якому міг сподіватися на приязнь і допомогу, а не окремою особою в зборищі людей [8, с. 114].

Свої міркування щодо виховного ідеалу виклав і Гуго Коллонтай. Він був переконаний, що кожен край потребує людей богобоязливих, справедливих, добродійних,

освічених, талановитих. А виховання таких громадян може відбуватися двома шляхами: 1) засобами моральної науки та 2) добрими прикладами, що відповідають такій науці. Очевидно, що при цьому важливого значення набуває особистість вихователя [13, с. 24 – 25].

Не стояли осторонь питань виховного ідеалу і педагоги-просвітники Закарпаття. Протягом десяти років ними було написано дві визначні праці з педагогіки: “Педагогію” (І. Ставровський, 1846) та “Народную педагогію в пользу училищ и учителей сельских” (О. Духнович, 1857). Твори цих авторів мали народно-патріотичний характер, закликали до збереження національної ідентичності, плекання любові до рідної мови та народної історії: “Глибоко-глибоко захищайте до сердець людей наших, любов до святой народности нашей, засівайте сім’я народности серед молоді шкіл наших, щоб воно добре проросло у святій будучності руській”, – закликав І. Ставровський вчителів [15, с. 12].

Просвіта народу для закарпатських діячів була одним з найважливіших завдань, адже “просвіщеніє єсть нужное для жизни народа, то узнати должно, ибо народ без просвіщенія не может називатися народом”. Майбутнє народу – в освічених громадянах, здатних пожертвувати усім в ім’я свого народу [16, с. 207]. Як зазначав О. Духнович, “не для себе самого живет чоловік, но половина жизни нашей принадлежит отечеству, половина же человечеству...” [16, с. 104]. А це, безумовно, передбачає сповідування кожною особистістю не лише національних, але й моральних цінностей, які дають змогу регулювати міжособистісні стосунки.

Великого значення І. Ставровський та О. Духнович надавали моральному вихованню підростаючого покоління, вважаючи, що формування чесності, людяності, чуйності, благородності, справедливості, прагнення до правди й добра мають стати важливим завданням школи та сім’ї. “Дай сину твоєму здоровий розум, дай йому добрий нрав, дай йому науку, способность, трудолюбіє, доброе сердце, любовь к ближнему і Богу, заскіпи в душу его страх Господень, дай ему добрую волю, і уже дал еси ему богатство, которое ни черв не под’їдет, ни вор не подкопывает, котрое і в біді, і нещасті останет с ним навѣки...” [16, с. 199 – 200]. При цьому вагома роль відводилася християнській релігії, через яку значна частина неписьменного українського населення Закарпаття мала змогу прилучитися до національної культури. Для О. Духновича Бог – це “непостижимое величество, сама Истина – Премудрость, Блаженство, Жизнь, Честь, Конец, Разум, Правда, Свет, Путь и Благодать” [16, с. 208].

Перелік моральних цінностей, які необхідно прищепити молодому поколінню знаходимо у поезії О. Духновича “Способи щастя”. Автор усвідомлює, що досягнути щастя можна лише благочестивим життям, проявляючи такі цінності, як чесність, побожність, благодійність, вдячність, правдомовність, патріотизм, чистосердечність, гідність, пошана до старших тощо [16, с. 80 – 81].

Не менш важливим за розвиток “сил душевних”, на думку І. Ставровського, є розвиток “сил тілесних”. Погоджується з ним і О. Духнович, який закликав турбуватися про “душевне і тілесне блаженство” дітей. Обидва педагоги сформулювали низку порад з фізичного та валеологічного виховання, серед яких, зокрема, заклики до профілактики захворювань, розвитку фізичних сил, а також до дотримання санітарно-гігієнічних вимог – як вдома, так і в школі. “...натуральное да будет дітей препитаніє, уміренность в яденіі і питіі, чистота да наблюдається. Надо всім упражненіє удов, призвичаєніє к перемянам воздуха. І сего ради діти да не будут всегда запрети в хатах, но всяк день нікоторое время да будут на свіжому воздуху” [16, с. 201].

Надаючи великого значення у вихованні батькам та педагогам, закарпатські педагоги наголошували на тому, що вони самі мають бути носіями цінностей, які бажають прищепити дітям. І. Ставровський звертав увагу на такі риси характеру вихователя, як людяність, справедливість, любов до дітей, вимогливість до себе тощо. О. Духнович до переліку особистісних рис педагога додає наявність покликання до педагогічної діяльності, добре знання предмету та методики його викладання, дисциплінованість, прихильність до благочинності тощо.

Отже, освітні цінності першої половини ХІХ ст. на Лівобережній Україні розвивалися у контексті офіційної освітньої політики, яка ґрунтувалася на принципі “самодержав’я, православ’я, народність”. Відтак пріоритетними вартостями була відданість Царю та Батьківщині, релігійність, становість у освіті тощо. Палітра освітніх цінностей на Правобережжі була дещо ширшою, адже тут активно розвивалося польське шкільництво, яке, попри функціонування у межах офіційної російської освітньої політики, керувалося також цінностями збереження польської ідентичності та традиціями шляхетської демократії. Оскільки освітні ідеали першої половини ХІХ ст. творилися в умовах асиміляторської політики із врахуванням чужинських впливів, це неминуче відбивало на українському національному шкільництві, яке перебувало у стані занепаду.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Марченко О. В. Трансформація освітнього простору в історико-філософській ретроспективі / Марченко О. В. // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – К.: ВІР УАН, 2011. – Вип. 44. – С. 449 – 457.
2. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн. 1: Навч. посібник / За ред. О.В. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – С. 256 – 257.
3. О значении и происхождении слова. Вступительная лекция Ординарнаго Профессора Русской Словесности въ Университетъ Св. Владимира, М. Максимовича // Журналь Министерства Народнаго Просвещения. Часть пятая. – Санктпетербургъ, 1834. – С.14 – 27.
4. Лодій П. Логическія наставленія руководствующія Къ познанію и различенію истиннаго отъ ложнаго – Санктпетербургъ: въ типографіи Іос. Іоанесова, 1815. – 485 с.
5. Пироженко Л. Орлай Іван Семенович (1770 – 1829) / Л. Пироженко, В. Тригубенко // Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн. 1: Навч. посібник / За ред. О.В. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – С. 231 – 237.
6. Кукольник В. Начальныя основанія російскаго частнаго, гражданскаго права. – Санктпетербургъ: Печатано при Сенатской Типографіи, 1813. – 240 с.
7. Stemler J. Liceum Krzemienieckie: przeszłość – terażniejszość – przyszłość / J. Stemler. – Warszawa, 1927. – 42 s.
8. Chmelowski P. Tadeusz Czacki. Jego życie I działalność wychowawcza / P. Chmelowski. – Petersburg, 1898. – 119 s.
9. Brył P. Organizacja Gimnazjum Krzemienieckiego / P. Brył. – Kraków, 1889. – 36 s.
10. Rolle M. Tadeusz Czacki i Krzemieniec: w setną rocznicę zgonu odnowiciela i reformatora polskiego szkolnictwa / M. Rolle. – Lwów: Macierz Polska, 1913. – 133 s.
11. Rolle M. Ateny Wołyńskie. Szkic z dziejów oświaty w Polsce / M. Rolle. – Lwów, 1898. – 400 s.
12. Czacki T. Odezwa do Uczniów Wołyńskiego Gimnazjum, i do zacnych Ziómków, którzy dzieci swoich do tej Szkoły oddają / T. Czacki. – Krzemieniec, 1812. – 2 Маia. – 8 s.
13. I. Polityka nauczycieli szkolnych względem własnych naczelników albo Gdzie szukać należy przyczyny dramatów szkolnych i zaburzeń? II Ustawa Sądu uczniów Gimnazjum Wołyńskiego czyli Uzupełnienie Ustaw Komisji Edukacyjnej przez Tadeusza Czackiego (Z korespondencji H. Kollątaja i T. Czackiego listy niektóre podał Dyonizy Fr. Bujalski). – Warszawa, 1901. – 48 s.
14. Mowa jasnie wielmożnego Tadeusza Czackiego Dnia 1. Oktobra 1805 Roku, przy otwarciu Gymnazjum Wolyńskiego w Krzemieńcu. – Krzemieniec, 1805. – 16 s.
15. Ставровський І.А. Педагогія / І.А. Ставровський // „Педагогія” І.А. Ставровського і її роль у розвитку вітчизняної педагогічної думки: [упоряд. М.Б. Євтух]. – К.: Звездный, 1994. – 40 с.
16. Духнович О. Твори: [упоряд. О.М. Радловчак] / О. Духнович. – Ужгород: Карпати, 1993. – 250 с.

Невмержицкая Е.В.

РАЗВИТИЕ ЦЕННОСТНЫХ ИДЕЙ В ОТЕЧЕСТВЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ ХІХ В.

В статье проанализированы педагогические ценности, актуальные для отечественного образовательного пространства первой половины ХІХ в. Доказано, что на Левобережье их развитие происходило в контексте официальной образовательной политики, которая базировалась на принципах “самодержавия, православия, народности”.

На Правобережжє образовательные идеалы обосновывались как в работах украинских, так и польских деятелей, работавших на этих землях.

Ключевые слова: ценности, ценностные идеи, образование, образовательное пространство.

Newmerzhytska O.V.

DEVELOPMENT OF THE VALUE IDEAS IN THE NATIONAL EDUCATIONAL SPACE OF THE FIRST HALF OF THE NINETEENTH CENTURY

Pedagogical values relevant to the national educational space of the first half of the nineteenth century are analyzed in the article. It is proved that on Livoberezhya their development took place in the context of official educational policy, based on the principles of "sovereignty, orthodoxy and nationalism". On Pravoberezhya educational ideals justified in the works of Ukrainian and Polish workers who lived on these lands.

Key words: education, educational space, values, value ideas.

УДК 378.1

Сараєва Л.Ю.

ПРОБЛЕМА АКТИВНОСТІ І САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ У ДИДАКТИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ (СЕРЕДИНА ХХ СТ.)

У статті автор розкриває процес становлення та розвиток принципу активності та самостійності учнів у дидактиці української школи (середина ХХ століття).

Ключові слова: активність, самостійність, дидактика.

Актуальність дослідження. В епоху державного й духовного відродження України пріоритетна роль належить розвитку національної системи освіти й виховання, яка має забезпечити вихід молоді незалежної Української держави на світовий рівень.

Світовий досвід розвитку педагогічної теорії і практики переконливо свідчить про те, що в кожного народу, етносу історично склалася власна національна система освіти й виховання.

Закон України "Про освіту", Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття) передбачають докорінне реформування всіх ступенів освіти. Розв'язання найважливіших завдань, що стоять перед загальноосвітньою школою як базовою ланкою освіти, потребує якісного удосконалення системи виховання та навчання, а саме: створення максимальних можливостей для успішного опанування учнями навчального матеріалу, побудови взаємин між учителем та учнем, спрямованих на реалізацію можливостей кожної дитини, максимального прояву нею творчої активності та самостійності. Формування особистості, здатної самостійно і творчо працювати в нових умовах, є головною метою педагогічного процесу. Одним з головних засобів досягнення цієї мети ми вбачаємо в ефективній організації самостійної діяльності учнів.

Саме проблема активності і самостійності учнів, що потребує нового підходу, творчого переосмислення і подальшого розвитку в сучасних умовах, визначена пріоритетною.

Велику увагу реалізації підходу активності і самостійності учнів приділяли видатні українські педагоги Г.С.Сковорода, Б.Д.Грінченко, С.Ф.Русова, М.С.Грушевський, Г.С. Ващенко та ін.

Історія розвитку проблеми активності і самостійності учнів у дидактиці загальноосвітньої школи України частково висвітлена у працях з історії розвитку народної освіти М.М.Гриценка, В.К.Майбороди, Я.П.Ряппо, С.О.Сірополка та ін.

Різні аспекти активності та самостійності розглядаються у дослідженнях Л.І.Атлантової, О.М.Доценка, І.В.Гавриш, М.М.Окси, В.П.Стеценка та ін.